

Emlékezés Szemere Pálra (1785-1861), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjára

Remembering Pál Szemere (1785-1861), Full Member of the Hungarian Academy of Sciences

Szemere Pál jogász, költő, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja 1785. február 19-én született Pécelen (Pest-Pilis-Solt vármegye) és ugyancsak Pécelen hunyt el 1861. március 14-én.

Szemere Pál 1828-ban egyik tagja volt annak a József nádor, palatinus (1776-1847) által kinevezett bizottságnak, amely a Magyar Tudós Társaság alapszabályait készítette. Szemere Pált a Magyar Tudós Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia jogelődje, 1831. február 16-án tartott nagygyűlésén választotta rendes tagjává.

Szemere Pál a Magyar Tudós Társaság Nyelvtudomány osztályának volt tagja. Itt utalunk arra, hogy a Nyelvtudomány osztályának 1835. október 14-től Nyelvtudományi osztály, 1858. december 20-tól pedig Nyelv- és széptudományi osztály volt az elnevezése.

Szemere Pál édesapja Szemere Ferenc, édesanyja Fáy Sára volt. Szemere Pál Budán, a Krisztinavárosban nevelkedett, ahol édesapja a magyar királyi helytartótanács (consilium regium locumtenentiale Hungaricum) hivatalnoka volt.

Iskolai tanulmányait több városban, így Budán, Kiskunhalason, Nagykőrösön, Pápán, Sárospatakon, Pozsonyban, majd ismét Sárospatakon végezte 1791 és 1804 között.

Első versei 1802-ben jelentek meg a Magyar Kurírban, majd 1805-ben Bozóky István ügyvéd és korábban ismert költő „Tavaszi virágok” című versgyűjteményében. Szemere Pál költeményei és tanulmányai számos szépirodalmi lapban, folyóiratban és évkönyvben jelentek meg.

Szemere Pál 1805-ben királyi táblai jegyző lett. 1808. június 4-én tett ügyvédi vizsgát. Két éven át, 1808-ban és 1809-ben Schedius Lajos János (1768-1847), akit a Magyar Tudós Társaság 1831-ben tiszteleti, csaknem másfél évtizeddel később, 1845-ben pedig igazgatósági tagjául választott, hallgatók körében igen népszerű, színvonalas esztétikai előadásait hallgatta a Pesti Királyi Egyetemen. Említést érdemel, hogy Schedius Lajos János 1835-ben a Pesti Királyi Egyetem rektora is volt.

A XIX. század első évtizedében került baráti kapcsolatba Horvát Istvánnal (1784-1846), aki négy éven át a Pesti Királyi Egyetemen jogi tanulmányokat is folytatott továbbá Vitkovics Mihállyal (1778-1829). Szemere Pál, Horvát István és Vitkovics Mihály alakították meg az úgynevezett triászt, ami komoly szerepet játszott a magyar irodalomban.

Szemere Pál Kazinczy Ferencsel rendszeres kapcsolatban volt levelezés révén. Megismerkedett Kölcsey Ferencsel is. 1810-ben munkatársa volt Kultsár Istvánnak (1760-1828), a Hazai és Külföldi Tudósítások szerkesztőjének. Kultsár Istvánnak a sokak által olvasott Neuwieder Zeitung-ot, a Hazai és Külföldi Tudósítások melléklapjaként fordította.

A Tudományos Gyűjteményt 1817-ben a jogi tanulmányokat is folytató Jankovich Miklóssal (1772-1846), akit a Magyar Tudós Társaság 1831-ben tiszteleti tagjául választott, Fejér Györggyel (1766-1851) jeles teológussal és történésszel, az 1829 és 1844 között 41 kötetben megjelent

„Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis” /”Magyarország egyházi és világi okmánytára”/ forráskiadvány szerzőjével és Horvát Istvánnal együtt alapította meg Szemere Pál.

Szemere Pál 1818 és 1829 között, tehát több, mint tíz esztendő át, a „vezérvármegye”, Pest vármegye tisztkarában működött, mint második alügyész. A korban az átlagosnál jóval hosszabb ideig tartó hivatali működése során általános elismerésnek, megbecsülésnek örvendett.

Szemere Pált az 1836-ban alapított Kisfaludy Társaság (korabeli helyesírással: Kisfaludy-Társaság) 1840. február 1-jén választotta tagjává.

A Pesten és Pécelen élő Szemere Pál kiemelkedő alakja volt a hazai irodalmi és művészeti életnek. Kölcsey Ferencsel (1790-1838), a Magyar Tudós Társaság tiszteletbeli tagjával együtt adta ki és szerkesztette az Élet és Literatura című, első magyar esztétikai folyóiratot 1826–1827-ben, melynek címét 1827-ben Muzarionra változtatta. Itt utalunk arra, hogy a Muzarion 1829 és 1832 között nem jelent meg. A lap új folyama 1833-ban indult, de 1834-ben már nem jelent meg.

Szemere Pál közreműködött a Kisfaludy Károly (1788-1830) által 1822-ben Pesten alapított, 1837-ig megjelent Aurora szerkesztésében. Az Aurora szerkesztésében két éven át, 1834-ben és 1835-ben vállalt szerepet, amikor már Kisfaludy Károly halálát követően Bajza József (1804-1858), a Magyar Tudós Társaság rendes tagja, aki a Pesti Királyi Egyetemen 1822 és 1824 között jogi tanulmányokat folytatott, volt a szerkesztő.

Szemere Pál nevéhez fűződik Kölcsey Ferenc munkáinak (Pest, 1832. I. kötet) sajtó alá rendezése és kiadása. Ugyancsak ő szerkesztette Kölcsey Ferenc összes műveit Eötvös Józseffel (1813-1871) és Szalay Lászlóval (1813-1864) együtt. Kölcsey Ferenc részben Szemere Pál nevéhez fűződő munkái Pesten, 1840 és 1848 között hat kötetben jelentek meg.

Emlékét utca és iskola egyaránt őrzi. Szemere Pálról utcát neveztek el Budapesten. Szülőhelyén, Pécelen pedig általános iskola viseli Szemere Pál nevét.

A Magyar Tudományos Akadémián Kazinczy Gábor (1818-1864), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja és a Kisfaludy Társaság rendes tagja tartott Szemere Pál fölött emlékbeszédet. Az emlékbeszéd a Magyar Tudományos Akadémia 1864. évi januári közgyűlésén hangzott el.

Szemere Pál életpályája elválaszthatatlan kora állami adminisztrációjában betöltött tevékenységétől. Kortársai pártállástól függetlenül elismeréssel szóltak a jogász Szemere Pál reformok kezdeményezése területén is mutatkozó közéleti szerepéről.

Szemere Pál főbb munkái /válogatás/

Alkalmi versdarabkák. Pozsony, 1802.; Poétai zsengek. Pest, 1806.; Az új holmi első csomójának kritikai megítéltetése. Pest, 1810.; Felelet a Mondolatra néhai Bohogyi Gedeon úrnak. Pest, 1815. és Szemere Pál munkái. Születése százados emlékünnepeinek alkalmából közrebocsátja a Kisfaludy-Társaság. Szerkeszti Szvorényi József. Budapest, 1890. I-III. kötet. Megemlítjük, hogy Szemere Pál részben még elemzésre és publikálásra váró kézíratai „Szemere-Tár” cím alatt 36 kötetben Budapesten, a református egyház könyvtárában vannak.

Felhasznált irodalom

Toldy Ferenc: Emlékbeszéd Schedius Lajos fölött. In: Toldy Ferenc Irodalmi beszédei. Pest, 1871.; Szász Károly: Szemere Pál emlékezete. Kisfaludy Társaság Évlapjai. 1877.; Szvorényi József: Szemerei Szemere Pál élete. In: Szemere Pál munkái I. kötet. Budapest, 1890.; Kelemen Béla: Szemere Pál. Egyetemes Philológiai Közlöny 1891.; Máté Lajos: Szemere Pál mint kritikus. Budapest, 1894.; Heinrich Gusztáv: Schedius Lajos emlékezete. In: Kisfaludy Társaság Évkönyve. 36. kötet, 1903.; Jáky István: Szemere Pál esztétikai és poétikai nézetei. Pécs, 1928.; Balázs János: Szemere Pál mint nyelvész. Magyar Nyelv 1961.; Balázs János: Szemere Pál mint szóalkotó. Magyar Nyelv 1961.; Farkas Péter: Szemere Pál emlékezete. Arany János Társaság Évkönyve 1986-1987.; Beliczay Angéla: Szemere Pál könyvtára. In: Ráday Gyűjtemény Évkönyve 1989.; Szalai Anna: Pályakezdő évek Pest-Budán. Horvát István és íróbarátai, 1800-1815. Budapest, 1990. és Kókay György: Sajtónk a felvilágosodás kora és a reformkor között, 1793-1830. In: A magyar sajtó története. Szerkesztette: Földes Anna. Budapest, 2001.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu